

Extra

Histo-Visie

Zacharias Spies

Een frauderende dominee

De afgebrande torenspits

Zondag 13 mei 1725. Boven Mastenbroek hing om half zeven 's avonds een inktzwarte lucht. Een zwaar gerommel kwam naderbij. Bliksemschichten maakten dat de contouren van de bebouwing even tegen de zwarte lucht afstaken. Vanaf de stadsmuren bood de polder een fascinerende blik. Flitsen volgden elkaar in een snel tempo op. Het gerommel kwam traag richting stad. Weldra hing de zware onweersbui boven Hasselt. Heftige

slagen, felle lichtflitsen en korte diepe stiltes wisselden elkaar af, totdat donder en bliksem samenvielen. Een heftige slag en de toren stond in lichte laaien. Door de noordwesten wind laaide het vuur fel op. Gods woede was op Hasselt neergedaald, zoals later dominee Ravesteijn uit Zwolle bij de opening van de herstelde kerk zou verklaren.

De Opper Majesteit geeft Zijnen stem met donder. Wat oorzaak Hasselaars, van deze ongelukken?

Hoe staat God dus vergramt, dat Hij met vlammen woed? Uw onbekeerlijkheid ontsteekt een blixem-vloed.¹

De spits brandde fel. Niet lang daarna plofte het klokkenspel neer. Ook de kerk werd niet gespaard. Het orgel had ook vlam gevat en brandde in zijn geheel af.

De dag erna kon de schade worden opgenomen. De kerk kon voorlo-

pig niet meer gebruikt worden. Voor de eredienst werd uitgeweken naar de kerk in de Hoogstraat. De magistraat moest echter erkennen dat voor de noodzakelijke reparaties, laat staan herbouw niet voldoende middelen voorhanden waren. Dominee Spies nam op zich om de benodigde financiën, middels een inzameling in Amsterdam en

Rotterdam bijeen te brengen.

Wie was deze dominee Spies? Zacharias Spies is geboren in 1675 en was in 1715 als weduwnaar in Hasselt komen preken. Hij was tweemaal getrouwd geweest en ook tweemaal weduwnaar geworden. De vier uit deze huwelijken voortkomende kinderen waren alle jong gestorven. Zijn derde vrouw, waar hij op 30 juli 1723

mee trouwde, Catharina Elsabe van Benthem, was helemaal idolaat van hem. In een lofdicht dat aan één van de door Zacharias geschreven boeken vooraf ging, schreef ze:

Gelukkig Meppels volk,

dat groeide van zijn preken.

Gelukkiger Hasselt,

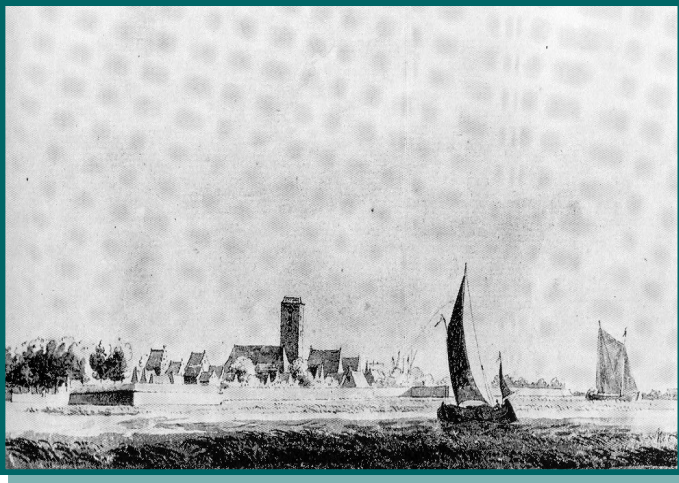
die na de maat hoort spreken.

Voor Spies was zij een zeer aantrekkelijke partij. Zij kwam uit een niet onbemiddeld regentengeslacht voort². De in 1695 geboren Catherina was namelijk dochter van Joost van Benthem en Anna Haack. Joost was van 1682 tot en met 1693 burgemeester van Hasselt. In 1693 was hij op 39-jareige leeftijd met de 36-jarige Anna getrouwd. Haar een jaar oudere zuster Arnoldina van Benthem was in 1722 met Evert Jan Thomassen à Theussink gehuwd.

Beide zusters hadden in 1721 van hun ongetrouwde neef Bernardus Huete – zoon van de voormalige Hasselter burgemeester Bernardus Huete – elk 40.000 gulden geërfd.³ Beiden waren dus zeer vermogend en aantrekkelijke huwelijkskandidaten. De familie Van Benthem was zelf ook niet armlastig. Zo behoorden hun ongehuwde in de Nieuwstraat wonende nicht Arnoldina en hun neef Frederik van Benthem tot de rijkste inwoners van Hasselt. De familie bezat nogal wat onroerend goed en had hier en daar nogal wat geld uitstaan. Bij de opening van haar testament bleek, dat ook Catherina nogal wat onroerend goed bezat. In Amsterdam bezat. Ze verschillende panden.⁴

Voor Spies was zij dus een aantrekkelijke partij. Haar geld stelde het echtpaar in staat om het nabij Haerst gelegen huis Arnichem aan

te kopen. Op een paar cent hoefde men dus niet te kijken. Er kon op grote voet worden geleefd.

Dominee

Spies deed dit ook, vooral al het hem zelf niets kostte.

Zo besloot hij met zijn vrouw naar Holland af te reizen om daar de inzameling te starten. Geheel onsuccesvol was hij niet. Bij zijn derde collecte haalde hij in Amsterdam zo'n 5.000 gulden op; in Rotterdam bijna 1.700 gulden en van de prinses van Friesland wist hij honderd gulden los te peuteren.

De kosten waren echter ook niet gering; 3.300 gulden.⁵ Het gerucht ontstond dan ook al heel snel, dat het echtpaar van deze inzamelingen "snoepreisjes" had gemaakt. Bovendien zou hij meer ingezameld hebben dan hij zou hebben afgedragen. In 1729 leidde dit dan ook tot een proces⁶.

Twee jaar eerder was de kerk ondanks de frauduleuze praktijken van Zacharias Spies weer zo ver, dat ze ingewijd kon worden. Spies die door de hiervoor al genoemde Ravesteijn als de redder van de kerk werd beschouwd,

mocht de eerste prediking verzorgen. *Erken zijn vlijt en zorg, wilt nooit zijn lof verkorten.* Efeze 11, vs. 21 en 22 waren onderwerp van predicatie gekozen. Later in dat jaar werd de uitge-sproken rede door Johannes van Septeren, boekverkoopster op de Leidsestraat, te Amsterdam in boekvorm uitgegeven. In het voorwoord werden de grote geldschietters, de regerende en oud-burgemeesters van Amsterdam met name genoemd.⁶

Dat het echtpaar met de brand uit de brand geraakte mag wel blijken uit de aankopen, die het zich na 1725 kon veroorloven. In 1729 werd niet alleen de herberg het Roohert [hoek Markt-Hoogstraat] aangekocht⁷, maar ook het buitenverblijf Arnichem met het bouhuys, de boomgaert en koeweyde daer agter de Nategare genoemd en excellente visscherie⁸.

Het proces sleepte zich voort. Spies zou volgens zijn zeggen alle penningen keurig hebben afgedragen aan een aantal magistraatsleden. Wat echter door de betrokkenen weer ontkend werd. De gezondheid van dominee Spies kwam dit alles niet ten goede. In 1729 leed hij aan een fistel bij de anus. Hij probeerde deze met medicijnen te bestrijden. Deze betrok hij van apotheker Nuis. Om zijn geld te krijgen, 15 gulden en 14 stuivers [7 visites van 6 stuivers en medicijnen ter waarde van 13 gulden] moest de apotheker

tegen de predikant zelfs een proces aanspannen.⁹ In 1734 overleed Spies. Op verzoek van zijn vrouw werd het proces beëindigd. Catharina overleed kinderloos in 1750. Ze werd begraven in de Grote kerk in Zwolle. Haar bezittingen had ze aan haar zuster vermaakt.

Drie jaar eerder had zij het Roohert, dat zij inmiddels omgedoopt had tot de Herderin, verkocht.

Deze naamswijziging geeft wel aan hoe zeer zij haar man naar de ogen heeft gekeken.

Noten:

1. Spies, Z, H. Ravesteyn., *Kerkreden, over Epheze II, vs. 21 en 22: voor een groot gedeelte, op den elfden Mai 1727: uitgesproken bij gelegenheid van de inwijding der herbouwde kerk der stad Hasselt* (Amsterdam 1727)
2. Ensink, J., "De Herderin. Uit de geschiedenis van een logement en van de kasteleinsfamilies van Veen en Drost", *Kwartaalblad IJsselakademie* (juni 1986) 35-36
3. Bernardus Huete was medicus en vertrok later naar Zwolle. Hier wist hij met zijn kapitaal een magistraatszetel te verwerven. Met zijn geld werd het magistrale Schnitgerorgel aangeschaft.
4. HCO, Stadsgericht van Hasselt, inv. nr. 3190
5. HCO, Statenarchief, inv. nr. 4764
5. Idem
6. Spies, Z, H. Ravesteyn., *Kerkreden, over Epheze II, vs. 21 en 22: voor een groot gedeelte, op den elfden Mai 1727: uitgesproken bij gelegenheid van de inwijding der herbouwde kerk der stad Hasselt* (Amsterdam 1727)
7. Ensink, J., "De Herderin. Uit de geschiedenis van een logement en van de kasteleinsfamilies van Veen en Drost", *Kwartaalblad IJsselakademie* (juni 1986) 35-36
8. Buit, M., "Arnichem", *Hasselt Historiae* 3 (1986) 26-28. Jan ten Hove, Arnichem buitgenplaats aan de Vecht. *Historie van huis en Haesterveer*, Zwolle 2018.
9. HCO, inv. reeks 58, inv. nr. 420

